

บทที่ 1

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับปรัชญา

1.1 ความหมายของปรัชญา

การศึกษาวិชาปรัชญาในสังคมไทยนั้น มีการบรรจุไว้ในหลักสูตรเมื่อไม่นานมานี้ ทำให้คนไทยจำนวนมากที่ไม่เคยได้ศึกษาปรัชญามาก่อนในชีวิต แม้ว่าบางคนไม่เคยศึกษาวิชาปรัชญามาก่อน แต่กระนั้นก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงจากแนวความคิดที่เรียกว่า “ปรัชญา” ได้ โดยจะรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม เพราะในชีวิตของเรามีเรื่องราวมากมายที่เราพยายามจะทำความเข้าใจกับมัน บางครั้งเราก็ได้คำตอบจากสิ่งที่คนรุ่นก่อนๆ ได้อธิบายเอาไว้ บางครั้งก็ได้จากคำสอนทางศาสนา และบางครั้งสิ่งเหล่านั้นก็ไม่สามารถให้คำตอบที่เราพอใจได้

โดยส่วนใหญ่คนที่ไม่เคยศึกษาปรัชญาอย่างเป็นระบบหรือไม่เคยอ่านตำราประเภทปรัชญามาก่อน มักจะคิดว่า ปรัชญา เหมือนแนวคิด ที่เป็นอุดมคติ ที่คนจะต้องไปให้ถึง หรือปรัชญาคือคติธรรม ข้อคิด คติเตือนใจของตนเอง เป็นต้น ซึ่งค่อนข้างจะแตกต่างจากความหมายของปรัชญาตามหลักวิชาปรัชญา เพื่อให้เกิดความเข้าใจ ในเบื้องต้น ลองพิจารณาดูความหมายของปรัชญาตามทัศนะต่างๆ ที่เรียงเรียงมา ดังนี้

ศัพท์คำว่า “ปรัชญา” มาจากคำสันสกฤตคำว่า “ปร” แปลว่า รอบ, ประเสริฐ กับคำว่า “ชญา” แปลว่า รู้ เข้าใจ รวมความแล้ว ปรัชญา จึงมีความหมายว่า ความรู้รอบโดยทั่วไป ความรู้อย่างแท้จริง ความรู้อันประเสริฐ ความรอบรู้อันเกิดแต่การเรียนรู้และการคิด วิชาที่ว่าด้วยหลักความรู้และความจริง มาจากศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “Philosophy” ซึ่งมีความหมายว่า love of wisdom มีรากศัพท์มาจากภาษากรีก 2 คำ คือ Philos (loving or dear) แปลว่า ความรัก ความเลื่อมใสความสนใจ Sophia (wisdom or knowledge) แปลว่า ปัญญา ความรู้ วิชาการ รวมความทั้ง 2 คำแล้ว ได้ความหมายว่า ความรักในปัญญา ความรักในความรู้ ความรักในวิชาการ คำว่าปรัชญา ตรงกับภาษาบาลีว่า ปัญญา และตรงกับภาษาถิ่นไทยอีสานว่าผญา ซึ่งแปลว่า ความรู้หรือความรอบรู้ (แต่อาจมีการใช้ในบริบทที่แตกต่างกันบ้าง)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ระบุว่า ปรัชญา หมายถึง วิชาที่ว่าด้วยหลักแห่งความรู้และความจริง

คำว่า “ปรัชญา” กับคำว่า “Philosophy” นั้น ความหมายในภาษาไทยกับภาษาอังกฤษไม่ค่อยจะตรงกันเท่าใดนัก แต่ให้เข้าใจว่า คำว่า “ปรัชญา” นั้นมีความหมายเท่ากับ “Philosophy” นั้นเอง

ปรัชญานั้นมีความหมายกว้างมาก ยากที่จะจำกัดความลงไปได้ เพราะเป็นวิชาที่ศึกษาหาความจริงตามหลักเหตุและผลอย่างกว้างๆ เกี่ยวกับความจริงของสรรพสิ่ง ซึ่งนักปรัชญาแต่ละท่าน ก็ล้วนแต่ให้ความหมายของคำว่า “ปรัชญา” ที่แตกต่างกันออกไป เช่น

โสเครตีส(Socrates) กล่าวว่า “ปรัชญาคือความรักในความรู้”

เพลโต (Plato) กล่าวว่า ปรัชญา คือการศึกษาถึงธรรมชาติที่แท้จริงของสรรพสิ่ง โดยมีเป้าหมายเพื่อเข้าถึงความรู้ที่แท้จริง เป็นนิรันดร์

อริสโตเติล(Aristotle) กล่าวว่าปรัชญา คือทฤษฎีความรู้ หรือทฤษฎีคุณค่า เป็นศาสตร์ที่ค้นหาถึงธรรมชาติของสิ่งที่มีอยู่ เป็นอยู่ด้วยตนเองและคุณสมบัติตามธรรมชาติของสิ่งนั้น

คานท์ (Kant) กล่าวว่า ปรัชญา คือ ศาสตร์แห่งความรู้และการวิพากษ์วิจารณ์ความรู้

ก็องต์ (Comte) กล่าวว่า ปรัชญาคือราชาแห่งศาสตร์ทั้งหลาย

ปรัชญา คือ ศาสตร์ที่ศึกษาหาความรู้ ความจริงของมนุษย์ โลก ธรรมชาติ และชีวิตอย่างลึกซึ้งเพื่ออธิบายเหตุการณ์ และสิ่งต่างๆ โดยใช้หลักการของเหตุผลใน วิชาตรรกวิทยา เป็นเครื่องมือในการเข้าถึงความจริงหรือความรู้ที่แน่นอน

ปรัชญาเป็นความพยายามที่จะสืบค้นหาความจริงอันติมยะ(Ultimate Reality) หรือความจริงสุดท้ายซึ่งไม่มีอะไรจะแท้จริงไปกว่า สืบค้นถึงธรรมชาติของเอกภพ ธรรมชาติของมนุษย์ ธรรมชาติของสิ่งสัมบูรณ์ (The Absolute) ธรรมชาติของสสารและจิต ตลอดจนความสัมพันธ์กันของสิ่งเหล่านั้น โดยอาศัยหลักการทางตรรกศาสตร์หรือการคิดหาเหตุผล เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความจริง

1.2 สาขาของวิชาปรัชญา

Plato ได้แบ่งสาขาของปรัชญาไว้ 3 อย่างคือ

1) ไดอะเล็กติกส์ (Dialectics) เป็นศาสตร์ว่าด้วยความคิดหรือความคิดรวบยอดเกี่ยวกับเนื้อแท้ หรือธรรมชาติที่เป็นแก่นของสรรพสิ่ง รวมถึงญาณวิทยา (Epistemology) อภิปรัชญา (Metaphysics) ด้วย

2) ฟิสิกส์(Physics) หมายถึงวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ปรัชญาธรรมชาติ จิตวิทยา

3) จริยศาสตร์(Ethics) ว่าด้วยพฤติกรรมของมนุษย์ในทางศีลธรรม

Aristotle แบ่งเป็น 3 สาขา คือ ปรัชญาภาคทฤษฎี(Theoretical) ปรัชญาภาคปฏิบัติ (Practical) และปรัชญากรวีนิพนธ์ (Poetry)

ทั้งนี้นักปรัชญาก็แบ่งสาขาของปรัชญาออกไปแตกต่างกัน ตามแต่มุมมองของแต่ละคน แต่เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมจะพบว่า ปรัชญาแบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลักๆ คือ

1. ปรัชญาบริสุทธิ์ (Pure Philosophy) ได้แก่ ปรัชญาที่เป็นทฤษฎีล้วน มี 3 สาขา คือ อภิปรัชญา ญาณวิทยา และตรรกศาสตร์

2. ปรัชญาประยุกต์ (Applied Philosophy) ได้แก่ ปรัชญาที่สามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ จริยศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ ปรัชญาศาสนา ปรัชญาการเมือง ปรัชญาสังคม เป็นต้น

นักวิชาการโดยทั่วไป นิยมแบ่งปรัชญาออกเป็นสาขาต่างๆ ดังนี้

1. อภิปรัชญา(Metaphysics) คือ วิชาที่ว่าด้วยความจริงสูงสุด ศึกษา 3 เรื่องหลักคือ ธรรมชาติ เอกภพ เรื่องจิตหรือวิญญาณ ว่าด้วยลักษณะ กำเนิด จุดหมายปลายทางของวิญญาณ ความเกี่ยวข้องกันระหว่างกายและจิต และเรื่องพระเจ้า ว่าด้วยเรื่องพระเจ้าหรือสิ่งสัมบูรณ์ ศึกษาธรรมชาติและลักษณะทั่วไปของพระเจ้า

2. ญาณวิทยา(Epistemology or Theory of Knowledge) ว่าด้วยวิธีการหาความรู้ หรือ ทฤษฎีความจริง การกำเนิดขึ้นของความรู้ ธรรมชาติของความรู้ ขอบเขตของความรู้ และความสมเหตุสมผลของความรู้

3. คุณวิทยา (Axiology) ว่าด้วยเรื่องของคุณค่าหรืออุดมคติ มีสาขาย่อย 3 สาขา คือ

3.1 ตรรกวิทยา(Logic) เป็นเครื่องมือของวิชาปรัชญา เป็นวิชาที่ว่าด้วยหลักเหตุผล การใช้เหตุผล

3.2 จริยศาสตร์ (Ethics) เป็นวิชาที่ว่าด้วยมาตรฐานหรือหลักเกณฑ์ในการตัดสินคุณค่าใดๆ เช่น ความดี ความชั่ว ความถูก ความผิด

3.3 สุนทรียศาสตร์(Aesthetics) เป็นวิชาที่ว่าด้วยมาตรฐานหรือหลักเกณฑ์ในการตัดสินคุณค่าความงาม ความประณีต

1.3 จุดเริ่มต้นของปรัชญา

ปรัชญาเริ่มต้นขึ้นจากความสงสัยต่อโลก ต่อตัวเราเอง ต่อสิ่งที่อยู่รอบๆ ตัวเรา ตั้งแต่เรื่องเล็กน้อย จนเป็นเรื่องที่สลับซับซ้อน เช่น เราคือใคร เราเกิดมาทำไม ? ทำไมเราต้องตายด้วย มีชีวิตอยู่ตลอดไปหรืออมตะไม่ได้หรือ เป็นต้น แต่เมื่อเราตั้งคำถามเหล่านี้ขึ้นมาแล้ว คนส่วนมากมักไม่สนใจค้นหาคำตอบอย่างแท้จริง ซึ่งทำให้เกิดกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งขึ้นมา นั่นคือ นักคิด นักปรัชญา พวกเขาตั้งใจค้นหาคำตอบ หาเหตุผลต่างๆ มาทำให้ความจริงปรากฏ เมื่อเหตุผลสอดคล้องกับคำถาม นั่นคือ เราได้คำตอบที่เป็นความรู้ ด้วยเหตุนี้ ปรัชญาจึงกลายมาเป็นศาสตร์ที่มีผู้สนใจเป็นอันมาก

วิทยาศาสตร์เป็นเรื่องเกี่ยวกับสิ่งที่เรารู้คืออะไร และเรารู้สิ่งนั้นได้อย่างไร แต่ปรัชญา กลับเสนอความคิดเกี่ยวกับสิ่งที่เราไม่รู้คืออะไร ตรงนี้เองที่ทำให้วิทยาศาสตร์กับปรัชญานั้น แตกต่างกัน ต่อมาเมื่องานของวิทยาศาสตร์ก้าวหน้าออกไปจนปรัชญาทำงานตามไม่ทัน เมื่อนั้น ศาสตร์ 2 ศาสตร์นี้จึงแยกออกจากกันอย่างชัดเจน ไม่เพียงแต่วิทยาศาสตร์เท่านั้นที่แยกตัวออกมาจากปรัชญา วิทยาการด้านต่างๆ หลายด้านเมื่อมีวิธีการที่พัฒนาเฉพาะด้านมากขึ้น มี

เนื้อหาที่ศึกษาเฉพาะด้านมากยิ่งขึ้น จึงได้แยกตัวออกมาจากปรัชญาได้ ศาสตร์แรกที่แยกตัวออกจากปรัชญา ก็คือ ศาสนา เพราะเมื่อศาสนามีหลักการต่างๆ คำสอน และเนื้อหาที่แน่นอนและมากขึ้น ศาสนาจึงไม่ต้องพึ่งปรัชญาอีกต่อไป ต่อมาก็เป็นคณิตศาสตร์ ที่แยกตัวออกมา ต่อจากนั้นก็เป็นสังคมศาสตร์ จิตวิทยา เราจะเห็นได้ว่า ไม่เพียงแต่ปรัชญาจะเคยเป็นส่วนหนึ่งของศาสตร์ต่างๆ ช่างต้นมาแล้วเท่านั้น แต่ปรัชญายังเป็นศาสตร์แม่หรือศาสตร์ต้นกำเนิดของวิทยาการต่างๆ ด้วย

ความประหลาดใจ ทำให้เกิดคำถาม และผลคือความรู้ Plato กล่าวว่า iva เหตุเริ่มต้นของปรัชญาคือความประหลาดใจ ดวงตาของเราทำให้เราเห็นดวงอาทิตย์และท้องฟ้าที่เต็มไปด้วยดวงดาว การเห็นทำให้เกิดแรงปรารถนาที่จะค้นคว้าเกี่ยวกับจักรวาล จากจุดนี้ปรัชญาก็เริ่มเติบโต

ความแปลกใจ การถามตัวเองนำไปสู่ความรู้ ในความแปลกใจว่า ทำไม เหตุใดฉันจึงตระหนักในความไม่รู้ของตัวเอง หลังจากนั้นฉันพยายามที่จะรู้ แต่ทว่าเพียงเพื่อต้องการรู้เท่านั้น มิใช่เพื่อนำไปใช้ประโยชน์อันใดทั่วๆ ไปก็หาไม่ ความคิดคำนึงทางปรัชญาเปรียบเสมือนการตื่นตัวหรือการพ้นจากพันธะของความต้องการ และความจำเป็นของชีวิต การหลุดพ้นดังกล่าวเกิดจากการพินิจดูสิ่งต่างๆ ท้องฟ้าและโลก ถามว่า "สิ่งเหล่านั้นคืออะไร ทำไมถึงเป็นอย่างนั้น เกิดขึ้นได้อย่างไร" คำถามซึ่งคำตอบไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างใดโดยเฉพาะ แต่ทว่าเพื่อให้ใจตัวเองสงบ

ความสงสัยแคลงใจ ในสิ่งที่รู้แล้วทำให้เกิดการตรวจสอบอย่างละเอียดลออ และผลคือความกระจ่างแจ่มแน่นอน เมื่อเราหายแปลกใจ หายประหลาดใจ โดยการได้ทราบ ได้มีความรู้เกี่ยวกับการ "ดำรงอยู่" หรือ "เป็นอยู่" ของสิ่งนั้นแล้ว ขึ้นต่อไปเราก็เริ่มสงสัยและแคลงใจ การสงสัยแคลงใจอย่างมีระเบียบแบบแผน เป็นบ่อเกิดของการตรวจสอบอย่างวิเคราะห์ของความรู้ทุกชนิด

กล่าวโดยสรุปแล้ว ประสบการณ์ในสถานการณ์พื้นฐานอาจทำให้มนุษย์มองเห็นความไม่มีอะไร ความไร้สาระ และความว่างเปล่า หรือมีอะนั่นก็อาจทำให้เกิดความรู้สึกว่า ถึงแม้สิ่งทั้งหลายแหล่ที่เกี่ยวกับโลกจะไม่เที่ยงแท้แน่นอน ก็น่าจะมีอะอะไรที่อยู่เหนือโลกออกไป อีกนัยหนึ่ง มนุษย์แสวงหาความช่วยเหลือ ความปลอดภัย ความหลุดพ้น และความแน่นอน และศาสนาที่ยิ่งใหญ่ทั้งหลายต่างก็ได้เสนอสิ่งที่มนุษย์แสวงหา ตลอดจนแนะแนวทางที่มนุษย์จะได้มาซึ่งสิ่งนั้น โดยประกันในความจริงและความเป็นจริงของความหลุดพ้น หรือความปลอดภัยแน่นอน ดังกล่าว การประกันเช่นนี้ปรัชญามีจากล้าหยิบยื่นให้ ถึงกระนั้นก็ตาม ความคิดทางปรัชญาทั้งหลายก็นับว่าเป็นความพยายามที่จะเอาชนะโลก อยู่เหนือโลก จุดประสงค์ก็อาจจะคล้ายคลึงและใกล้เคียงกับศาสนา เมื่อคำนึงถึงภาวะของปรัชญายุคปัจจุบัน ซึ่งนับว่าเป็นยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงกว้างขวางลึกซึ้งที่สุดยุคหนึ่งในประวัติศาสตร์ของโลก ต้นเหตุ 3 ประการที่ทำให้เกิดปรัชญา ความแปลกประหลาดใจ ความสงสัยแคลงใจ และความตระหนักหรือ

การมีจิตสำนึกในสถานการณ์พื้นฐานเหล่านี้ ถึงแม้ว่าจะยังใช้ได้อยู่ แต่ก็อาจไม่เพียงพอเสียแล้ว เพราะความ "ยังใช้ได้อยู่" ทั้ง 3 ข้อนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง คือการติดต่อให้เข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างมนุษย์

ในสมัยก่อน ความผูกพันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์นับเป็นสิ่งธรรมดาในประชาคมที่สมาชิกไว้นื้อเชื่อใจหันหน้าเข้าหากัน ในสถาบันต่างๆ และในกลุ่มชนที่มีความคิดเห็นคล้ายคลึงกัน ถึงกระนั้นก็ตามยังมีผู้ที่มีความคิดโดดเดี่ยวอยู่เสมอในปัจจุบัน ข้อสังเกตที่ยังความตระหนักมากที่สุด ก็คือ มนุษย์มีจำนวนมากขึ้นทุกทีที่ไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน เผชิญกันแล้วก็แยกย้ายหันหลังให้กัน ถึงจะร่วมกันแต่ก็ด้วยความเฉยเมย ความสัดดี ความรักดี ความเป็นสมาชิกประชาคมที่ดี มิใช่เป็นสิ่งธรรมดาสามัญเสียแล้ว

อาจเป็นไปได้ ที่ในความโดดเดี่ยวนั้นมีความจริงประการหนึ่งซึ่งมีความหมายลึกซึ้งสำหรับฉัน ที่ทำให้ฉันรู้สึกถึงความพอเพียง และความลำบากอันเกิดจากการขาดการติดต่อหรือประโยชน์ของการที่มีการติดต่ออย่างดีนั้น ในตัวของฉันเองแล้ว ก็มิได้เกี่ยวข้องกับกระทบกระเทือนฉันในทางปรัชญา ถ้าฉันเชื่อมั่นในความจริงและความโดดเดี่ยวย่างสมบูรณ์ แต่ทว่าฉันเป็นฉันทุกวันนี้ก็เพราะได้เกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ติดต่อกับผู้อื่น ลำพังตัวคนเดียวฉันจะไม่เป็นอะไรเลย

การติดต่อมิใช่เพียงจากความคิดถึงความคิด จากจิตถึงจิต แต่ทว่าจากชีวิตถึงชีวิต มีคุณลักษณะและเหตุผลเป็นเพียงสื่อ สื่อมิใช่เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจ แต่เพื่อมนุษย์จะได้ใกล้ความเป็นมนุษย์เข้าไปอีก ฉันเชื่อมั่นในความ "เป็น" ของตัวฉันเอง ก็ในการติดต่อและการติดต่อนี้เองที่ความจริงทั้งหลายสามารถปรากฏให้ประจักษ์ ในการติดต่อ ฉันเป็นตัวฉันเอง ในการติดต่อฉันมิได้เพียงมีชีวิตอยู่ แต่ทำหน้าที่ของชีวิตอย่างสมบูรณ์

ดังนั้น เหตุเริ่มต้นของปรัชญาจึงอยู่ที่ความแปลกใจ ความสงสัยประสบการณ์ของภาวะพื้นฐาน และท้ายที่สุด อยู่ที่ความปรารถนาเพื่อให้เกิดการติดต่อที่แท้จริง เป็นที่ประจักษ์ตั้งแต่เริ่มแรกแล้วว่า ปรัชญาทั้งหลายผลักดันตัวเองให้เป็นที่ปรากฏ ให้หลุดแกลงตัวเอง ให้ได้รับการได้ยิน และแก่นของปรัชญาก็อยู่ที่ได้แจ้งแกลงใจ

1.4 กำเนิดปรัชญา

การเกิดขึ้นของปรัชญา มีสาเหตุหลายประการ ในแต่ละยุคสมัย ปัญหาและสภาพแวดล้อมทางปรัชญาก็มีความแตกต่างกันไป เช่น

- 1) ปรัชญาสมัยโบราณ หรือยุคปรัชญากรีก ปรัชญาเกิดจากความประหลาดใจและความอยากรู้อยากเห็น จึงพยายามหาคำตอบเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ
- 2) ปรัชญาสมัยกลาง เกิดจากการเอาแนวความคิดของนักปรัชญาสมัยกรีก มาผสมผสานกับคำสอนของคริสตศาสนา เพื่อรับใช้และปกป้องศาสนา
- 3) ปรัชญาสมัยใหม่ เกิดจากความสงสัย ในแนวความคิดหรือความเชื่อเดิม หรือแนวความคิดของนักปรัชญาสมัยเก่า

4) ปรัชญาร่วมสมัย เกิดจากการวิจารณ์ เน้นการศึกษาเพื่อแสวงหาความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งในเรื่องของชีวิต ความหมายและจุดหมายปลายทางของชีวิต

1.5 วิวัฒนาการทางปรัชญา

1) ยุคมนุษย์ถ้ำ ยังไม่ปรากฏแนวความคิดทางปรัชญาที่เด่นชัด แต่มีความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณและความตาย สังเกตได้จากการฝังศพ

2) ยุคเลี้ยงสัตว์ เริ่มมีการอยู่เป็นชุมชน รู้จักการสร้างบ้านแล้ว แนวความคิดทางปรัชญายังไม่ปรากฏชัด แต่เริ่มมีประเพณีและพิธีกรรมบางอย่าง เช่น เคารพหัวหน้ากลุ่ม นับถือมารดาว่าเป็นใหญ่ที่สุด

3) ยุคกสิกรรม มนุษย์เริ่มอยู่เป็นเผ่าพันธุ์ มีการนับถือเทพเจ้า หรือสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ประเภทต่างๆ มีหมอไสยศาสตร์ เกิดปรัชญาธรรมชาติวิญญาณนิยม (Animism) คือเชื่อว่าปรากฏการณ์ทางธรรมชาติทุกอย่างมีวิญญาณ

4) ยุคกำเนิดรัฐ เป็นยุคที่มีทาส มีการค้าขาย และเริ่มมีการปกครองแบบราชาชนเผ่าต่างๆ อยู่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน เริ่มมีรัฐ เทพเจ้าประจำเผ่าต่างๆ จึงมารวมกันเป็นพหุเทวนิยมไปด้วย

5) ยุคอารยธรรม การปกครองและการค้าเจริญรุ่งเรือง มีกฎหมาย ตำรวจ ศาล เกิดตรรกศาสตร์แบบฉบับ (Formal Logic) เกิดระบบจริยศาสตร์ เพื่อเรียกร้องความเป็นธรรม

6) ยุคอารยธรรมเสื่อม เริ่มจากความล่มสลายของอาณาจักรโรมัน คริสต์ศาสนามีอิทธิพลต่อระบบต่างๆ ในยุโรป ปรัชญาเริ่มเข้าสู่ยุคมืด จนกระทั่งเกิดยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (Renaissance)

7) ยุคค้นพบอเมริกา เป็นยุคที่มีความเจริญทางอุตสาหกรรม ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เฟื่องฟู ปรัชญาสมัยเก่าถูกผสมผสานเข้ากับวิทยาศาสตร์ ก่อกำเนิดเป็นปรัชญาสมัยใหม่

1.6 ปัญหาของปรัชญา

ปัญหาทางญาณวิทยา (Epistemology or Theory of Knowledge) เช่น ความรู้คืออะไร ความรู้ของมนุษย์ได้มาจากไหน ผิดถูก อย่างไร

ปัญหาทางอภิปรัชญา (Metaphysics or Ontology) เป็นปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแท้จริง เช่น สิ่งแท้จริงมีสภาพเป็นอย่างไร เป็นสสาร อสสารหรือจิต สิ่งแท้จริงมีอยู่ได้อย่างไร มีความเปลี่ยนแปลงหรือไม่

ปัญหาเรื่องคุณค่า (Values) เช่น คุณค่ามีจริงหรือไม่ มีอยู่ได้อย่างไร

ก. คุณค่าทางพฤติกรรม เรียกว่า จริยศาสตร์ (Ethics) เช่น ความดีคืออะไร ทำไมต้องประพฤติดี เป็นต้น

ข. คุณค่าทางความงาม เรียกว่าสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) ว่าด้วยเรื่องของความงาม เช่น ความงามมีอยู่หรือไม่ ศิลปะคืออะไร เป็นต้น

1.7 องค์ประกอบของปรัชญา

ในปรัชญาแต่ละสาขานั้นมักประกอบด้วยองค์ประกอบเหล่านี้ เช่น ปัญหาของปรัชญาเกี่ยวกับประสบการณ์หรือความรู้ ความจริง คุณค่าของสิ่งต่างๆ

วิธีการของปรัชญา คือ วิธีการอุปนัย วิธีนรนัย วิชาวิธี (ข้อสมมติ ข้อคัดค้าน สมมติฐาน การสังเคราะห์) วิธีวิเคราะห์ (การแยกแยะให้เห็นส่วนต่างๆ อย่างชัดเจน) วิธีสังเคราะห์ (การรวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่อยู่แบบกระจัดกระจายให้เกิดความชัดเจน)

ทัศนคติทางปรัชญา ประกอบด้วย เมื่อพบกับปัญหาต้อง จดจ่อเอาใจใส่ต่อปัญหา ไม่มีอุปาทาน มีความเพียรพยายาม ใช้เหตุผลและประสบการณ์ในการหาคำตอบ มีใจกว้าง รู้จักพินิจพิเคราะห์ มีการวิจารณ์ มีความสงสัย แปลกใจต่อปรากฏการณ์

กิจกรรมของปรัชญา ประกอบด้วย การคิด การวิจารณ์ และการแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่างๆ ซึ่งมีผลต่อนักปรัชญา ผลต่อชุมชน ผลต่อความเจริญก้าวหน้าทางวัฒนธรรม

ข้อสรุปทางปรัชญา ยังไม่มีข้อสรุปใดที่สมบูรณ์ที่สุด

1.8 ลักษณะสำคัญของปรัชญา

จากการที่เราพยายามจะทำความเข้าใจในเบื้องต้นเกี่ยวกับปรัชญา จะเห็นได้ว่าปรัชญานั้นมีลักษณะที่หลากหลาย แต่เราสามารถพบสิ่งที่เป็นลักษณะร่วมทั่วไปของปรัชญา เช่น

1. ปรัชญามีลักษณะวิพากษ์ ตั้งปัญหากับทุกเรื่องที่สามารถตั้งปัญหาได้ แสวงหาคำตอบในเรื่องนั้น มีการวิพากษ์วิจารณ์ เพื่อให้เกิดความชัดเจนในประเด็นปัญหา การวิพากษ์อาจกระทบกับความเชื่อเดิมที่ยึดถือ ซึ่งอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางความคิดหรือมีความมั่นใจในความเชื่อเดิมมากขึ้น

2. ปัญหาปรัชญาเป็นปัญหาพื้นฐาน ที่มีผลต่อปัญหาอื่นๆ และเป็นตัวกำหนดวิธีการและแนวทาง ว่าเราควรจะปฏิบัติอย่างไรต่อปัญหานั้นๆ เช่นคำถามว่า "อะไรมีค่าที่สุดในชีวิต" ก็เป็นตัวกำหนดแนวทางที่จะทำให้เราดำเนินไปสู่เป้าหมายนั้นต่อไป

3. ปรัชญาแสวงหาโลกทัศน์หรือแสวงหาความเชื่ออันเป็นระบบ ไม่เกิดความขัดแย้งในตัวเอง ตลอดจนวิพากษ์วิจารณ์ และถกเถียงให้เกิดโลกทัศน์ที่ชัดเจนเกี่ยวกับปัญหาพื้นฐานในเรื่องนั้นๆ

4. คำตอบทุกคำตอบที่ถือเป็นเรื่องทางปรัชญา ยังไม่ถือว่าเป็นบทสรุปที่แท้จริงได้ เพราะปรัชญาต้องการวิพากษ์ วิจารณ์ และยังมีข้อโต้แย้งที่ยังไม่อาจถือเป็นสรุปสุดท้ายของ

คำตอบ แต่สามารถถือได้ว่าคำตอบที่ผ่านการวิพากษ์ วิจารณ์ อย่างมีเหตุผลที่เพียงพอแล้ว เป็นคำตอบที่มีความเป็นไปได้และมีความน่าเชื่อถือสูง กว่าคำตอบที่ไม่ผ่านการวิเคราะห์อย่างถี่ถ้วน

1.9 กิจกรรมของปรัชญา

หากเราศึกษาปรัชญากรีกในศตวรรษที่ 5-6 B.C. จะเห็นว่า “ความรักความรู้” (philosophy) หมายถึงการแสวงหา “ความรู้” และความพยายามที่จะดำเนินชีวิตที่ดี ความรู้ที่นักปรัชญา (ผู้รักความรู้) แสวงหา คือ ความรู้เกี่ยวกับโลกภายนอกและความรู้เกี่ยวกับความดี เนื่องจากความรู้เกี่ยวกับโลกภายนอกเป็นส่วนหนึ่งของวิชาวิทยาศาสตร์ ดังนั้น นักปรัชญากรีกรุ่นแรกซึ่งพยายามอธิบายธรรมชาติจึงเป็นนักวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้นักปรัชญากรีกจะชอบแสวงหาความรู้เกี่ยวกับโลกและชีวิตที่ดีแล้ว ยังเป็นความชอบคิดพิจารณาดูสิ่งที่ตัวเองกำลังกระทำอยู่ และตรวจสอบดูพื้นฐานของความรู้ด้วยจิตใจวิพากษ์วิจารณ์ ยกตัวอย่าง เช่น

โสเครตีส (469-399 B.C.) ไม่สนใจแต่เพียงการค้นหาว่าชีวิตที่สูงส่งควรเป็นชีวิตแบบไหน แต่ยังสนใจตรวจสอบดูเหตุผลที่ทำให้เราเชื่อว่าชีวิตประเภทหนึ่งดีกว่าอีกประเภทหนึ่ง

เพลโต (427-347) ไม่เพียงแต่เขียนเกี่ยวกับรัฐในอุดมคติ (Republic) ที่มีความยุติธรรมจริง ๆ เท่านั้น แต่ยังพยายามค้นหาความหมายของ “ความยุติธรรม” และวิธีการที่จะกำหนดความยุติธรรมในสังคม

อริสโตเติล (384-322 B.C.) นอกจากเขียนหนังสือเกี่ยวกับฟิสิกส์ ชีววิทยา และจิตวิทยาแล้ว ยังตรวจสอบพิจารณาดูวิธีการต่าง ๆ ในการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับโลกภายนอกด้วย ดังจะเห็นได้จากหนังสือตรรกวิทยา และทฤษฎีความรู้ของเขา

ก่อนสมัยกาลิเลโอ (1564-1642) นักปรัชญาธรรมชาติที่ค้นหาเกี่ยวกับความเป็นไปของธรรมชาติ ตกงกันไม่ได้ในเรื่องเนื้อหาและวิธีการทางฟิสิกส์ กาลิเลโอเป็นคนแรกที่แยกฟิสิกส์ออกจากปรัชญามาเป็นวิทยาศาสตร์ โดยกำหนดเนื้อหาและวิธีการของฟิสิกส์ กล่าวคือ กำหนดว่าเนื้อหาของฟิสิกส์คือสิ่งที่สังเกตเห็น และที่นำมาแทนด้วยสูตรทางคณิตศาสตร์ได้ วิธีการของฟิสิกส์คือการสังเกตและการวัด ตั้งแต่นั้นมา นักปรัชญาและนักฟิสิกส์ต่างก็แบ่งหน้าที่กัน ในกรณีของวิชาวิทยาศาสตร์สาขาต่าง ๆ ก็เช่นเดียวกับวิชาฟิสิกส์ คือแยกออกมาจากปรัชญาเป็นวิชาต่างหาก

ถ้าหากนักปรัชญาไม่ทำสิ่งที่นักวิทยาศาสตร์กำลังกระทำอยู่เวลานี้ นักปรัชญามีหน้าที่อะไร? ในปัจจุบันมีกิจกรรม 2 ประเภท ที่เราถือกันว่าเป็นงานของนักปรัชญา คือ

1) การพยายามตอบปัญหาต่าง ๆ ที่ยังหาคำตอบที่แน่นอนไม่ได้ เช่น

1.1 ปัญหาทางเมตาฟิสิกส์ เป็นปัญหาเกี่ยวกับสิ่งที่เราหยังทราบไม่ได้ด้วยอายตนะที่มีอยู่ เช่น จักรวาลที่เราอยู่มี “ความมุ่งหมาย” ซ่อนเร้นอยู่ ขบวนการเปลี่ยนแปลงในจักรวาลเป็นไปเพื่อบรรลุ “ความมุ่งหมาย” นั้น หรือ จักรวาลมีลักษณะเป็นเครื่องจักรกล เปลี่ยนแปลง

ไปโดยไม่มีเป้าหมายอะไร? อะไรคือสัจธรรม (Ultimate reality) ของจักรวาล? วัตถุประสงค์ต่างๆ ที่เรามองเห็นเป็นสิ่งที่จิตเราสร้างขึ้น หรือว่ามีตัวตนอยู่จริง จิตและร่างกายมีความสัมพันธ์กันแบบไหน? ปรัชญาที่พยายามตอบปัญหาต่างๆ เหล่านี้ร่างกายเรียกว่า เมตาฟิสิกส์

1.2 ปัญหาทางศาสนา เช่น พระเจ้ามีจริงหรือไม่? หากมีจริงเรามีทางพิสูจน์ได้อย่างไร และอะไรคือธรรมชาติของพระเจ้า? ปรัชญาที่พูดเกี่ยวกับปัญหาเช่นนี้ คือ ปรัชญาศาสนา (Philosophy of religion)

1.3 ปัญหาเกี่ยวกับจริยธรรม เช่น ความดีคืออะไร? ทำไมเราควรจะทำความดีด้วย? เรามีมาตรฐานอะไรที่ใช้ตัดสินว่าการกระทำอย่างหนึ่ง "ดี" หรือ "ถูก"? อะไรคือหน้าที่สำคัญที่สุดของมนุษย์? มนุษย์มีเสรีภาพและความรับผิดชอบในการกระทำหรือไม่? ปัญหาต่างๆ เหล่านี้มีอยู่ในปรัชญาสาขาจริยศาสตร์ (Ethics)

1.4 ปัญหาเกี่ยวกับศิลปะ เช่น ศิลปะคืออะไร? ความงามคืออะไร? เรามีมาตรฐานในการตัดสินงานศิลปะอย่างไร? ประสบการณ์ทางศิลปะมีลักษณะอย่างไร? ปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับปัญหาต่างๆ เหล่านี้เรียกว่าปรัชญาศิลปะ (Philosophy of Art) หรือสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics)

1.5 ปัญหาเกี่ยวกับระบบการปกครอง เช่น เรามีมาตรฐานใช้ตัดสินกฎหมายของบ้านเมืองหรือไม่? มนุษย์แต่ละคนมีสิทธิโดยธรรมชาติหรือไม่ หากมี ได้สิทธินั้นมาจากไหน? ความยุติธรรมคืออะไร? การปกครองระบอบประชาธิปไตยดีกว่าการปกครองระบอบอื่นๆ จริงหรือไม่? ปรัชญาที่พูดเกี่ยวกับปัญหาเช่นนี้คือปรัชญาการเมือง (Political Philosophy)

1.6 ปัญหาเกี่ยวกับความรู้ เช่น ความรู้คืออะไร เกิดขึ้นได้อย่างไร? ปัญหาเหล่านี้เป็นหัวข้อของปรัชญาสาขาทฤษฎีความรู้

1.7 ปัญหาเกี่ยวกับการตีความหมายของประวัติศาสตร์ เช่น การเกิด และการเสื่อมของอารยธรรมทั้งหลายมี "แบบ" (Pattern) หรือไม่? ตัวอย่างของ "แบบ" เช่น ในสมมุติवादเขียนสำหรับเด็ก มักมีจุดไว้มากมายให้เด็กลากเส้นโยงจุดต่างๆ เหล่านั้น ผลที่เกิดขึ้นก็คือ "รูป" เช่น รูปเสือ หรือรูปคน เป็นต้น จุดต่างๆ เหล่านั้นอยู่ห่างจากกันใน "แบบ" ที่กำหนดไว้ [เช่น "แบบ" ที่ทำให้เกิดรูปเสือ] เมื่อเด็กลากเส้นเชื่อมโยงจากจุดหนึ่งไปสู่อีกจุดหนึ่ง ในไม่ช้าก็เห็น "แบบ" นั้นที่ละน้อย เราอาจเปรียบเทียบประวัติศาสตร์ได้กับ "แบบ" ที่มีซ่อนเร้นอยู่ในจุดต่างๆ ในสมมุติवादเขียนของเด็ก จุดต่างๆ เทียบได้กับเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น การลากเส้นโยงจุดต่างๆ ก็คือการหาความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ต่างๆ การมองเห็นรูปที่เกิดจากการลากเส้นโยงจุดต่างๆ เข้าด้วยกันเท่ากับการมองเห็น "ประวัติศาสตร์" ที่ประกอบด้วยเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในอดีต ปัญหาที่นักปรัชญาถามก็คือ เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในอดีตมี "แบบ" หรือไม่ หากมี "แบบ" ประเภทไหน และเราสามารถจะใช้ความรู้เกี่ยวกับ "แบบ" นั้น ทำนายเหตุการณ์ในอนาคตได้

หรือไม่? เราจะวัดความเจริญก้าวหน้าของมนุษย์ได้อย่างไร? ปรัชญาสาขาที่พยายามตอบปัญหาเหล่านี้ คือ ปรัชญาประวัติศาสตร์ (Philosophy of History)

2) กิจกรรมอีกอย่างหนึ่งของปรัชญา คือ การตรวจสอบวิเคราะห์และเปรียบเทียบพื้นฐาน หรือเหตุผลของข้อความต่างๆ ในวิชาการสาขาต่างๆ เพื่อหาความเข้าใจและตีค่าพื้นฐานของข้อความนั้น ยกตัวอย่างเช่น การศึกษาหาความกระจ่างเกี่ยวกับพื้นฐานของวิชาวิทยาศาสตร์ กฎหมาย คณิตศาสตร์ สังคมศาสตร์ และภาษาศาสตร์ เรียกว่า ปรัชญาวิทยาศาสตร์ ซึ่งแยกออกเป็นปรัชญาฟิสิกส์ ปรัชญาชีววิทยา นิติปรัชญา ปรัชญาคณิตศาสตร์ ปรัชญาสังคมศาสตร์ และปรัชญาภาษา เราอาจสรุปได้ว่า หน้าที่ประการที่สองของนักปรัชญาไม่ใช่พยายามตอบปัญหา แต่เป็นการตรวจสอบดูพื้นฐานของวิชาการต่างๆ หรือความเชื่อของเรา รวมทั้งความเชื่อทางสามัญสำนึก ประเพณี และศาสนา

1.10 ทำไมเราควรศึกษาวิชาปรัชญา

ตั้งแต่กรีกสมัยโบราณ ปรัชญาตะวันตกเป็นวิชาที่ศึกษากันแพร่หลายในมหาวิทยาลัยในยุโรปและอเมริกา แม้ปัจจุบันวิชาการต่างๆ จะแยกออกจากวิชาปรัชญาแล้วก็ตาม แต่เราก็ยังเรียกผู้ที่จบการศึกษาวิชาสาขาต่างๆ ในชั้นสูงสุดว่า Doctor of Philosophy หรือ Ph.D. (Philosophiae Doctor) ปัญหาที่เราอดจะถามไม่ได้ คือ ทำไมเราควรศึกษาวิชาปรัชญาด้วย มีเหตุผลหลายประการ เหตุผลประการหนึ่งก็คือ วิชานี้มีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวันมาก ที่เห็นชื่อนี้ก่อน เพราะคนส่วนมากมักคิดว่าวิชาปรัชญาไม่มีประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวันเลย ก่อนที่จะชี้ให้เห็นว่าวิชานี้มีประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างไร เราควรเข้าใจก่อนว่าอะไรที่ทำให้วิชาแต่ละวิชามีประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน? คงไม่ใช่สิ่งที่เราเรียกว่าข้อเท็จจริง (Facts) ซึ่งเราเรียนรู้จากวิชาต่างๆ ลองถามพวกบัณฑิตแต่ละปียิวว่าได้ใช้ข้อเท็จจริงที่เล่าเรียนมาในชีวิตประจำวันบ่อยหรือเปล่า ผู้ที่ประกอบอาชีพตามทางที่เล่าเรียนมาโดยตรงก็จะตอบว่า ได้ใช้สิ่งนั้นในอาชีพของตน แต่ก็จะมีบัณฑิตจำนวนไม่น้อยที่รับว่าล้มความรู้ที่เคยเล่าเรียนมาหมดแล้ว ดังนั้น จึงไม่สามารถนำความรู้ที่นั้นมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ อย่างไรก็ตาม มิได้หมายความว่าวิชาต่างๆ (นอกจากวิชาชีพ) ที่เล่าเรียนมาไม่มีประโยชน์เลย ในหนังสือ The Aims of Education อัลเฟรด ไวท์เฮด (Alfred N. Whitehead) อธิบายว่า การศึกษาคือสิ่งที่ยังคงเหลืออยู่ เมื่อเราล้มสิ่งที่เล่าเรียนมาแล้ว สิ่งที่ยังคงเหลืออยู่ในตัวเรา (หากเราศึกษาวิชาปรัชญา) ก็คือนิสัยในการคิด การพูด และการกระทำ ปรัชญาไม่ได้ให้สิ่งที่เรียกว่าข้อเท็จจริงแก่ผู้ศึกษา เช่นวิชาวิทยาศาสตร์ เพราะว่ามันนักปรัชญาสนใจคนละสิ่งกับวิทยาศาสตร์ สิ่งที่นักปรัชญาสนใจไม่ใช่สิ่งที่จะหาคำตอบได้ง่าย หรือคำตอบตายตัวแน่นอน นักปรัชญาแต่ละคนมีความเห็นแตกต่างกัน ปรัชญาเป็นเรื่องของการใช้ความคิด หากคนคิดเหมือนกันหมดก็ไม่ใช่ความคิดขั้น ผู้ศึกษาปรัชญาไม่จำเป็นที่จะต้องเห็นด้วยกับความคิดของนักปรัชญาที่ศึกษา แต่ต้องการปลูกฝังให้เกิดนิสัยต่างๆ เช่น นิสัยในการแสวงหาความรู้ และ

นิสัยของการวิพากษ์วิจารณ์ตัวเอง (ซึ่งจะทำให้นักศึกษาไม่เป็นเหยื่อของชนบทรรมนิยม ประเพณี ศาสนา และความเชื่อต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคม) และมีความเชื่อที่มี เหตุผลของตนเอง ซึ่งไม่จำเป็นจะต้องเป็นเหตุผลที่เกิดขึ้นในตัวผู้ศึกษาเท่านั้น แต่รวมถึงเหตุผลที่ผู้อื่น (เช่น นักปรัชญาที่ศึกษา) เสนอมา และเขายอมรับหลังจากที่ได้คิดทบทวนพิจารณาแล้วอย่างรอบคอบ ดังนั้น ผู้ที่ศึกษาปรัชญาจึงไม่จำเป็นจะต้องมีโลกทัศน์ที่แตกต่างจากคนอื่น เขาอาจมีโลกทัศน์ที่ คนทั่วๆ ไปมีอยู่ก็ได้ หากเขาเห็นด้วยกับทัศนะนั้นหลังจากที่ตรวจสอบพิจารณาดูพื้นฐานของ โลกทัศน์นั้นแล้ว และรับมาเป็นของตน

เราไม่ได้ปฏิเสธข้อเท็จจริงที่ว่า มีคนจำนวนไม่น้อยที่มีจิตใจวิพากษ์วิจารณ์ทั้ง ๆ ที่ไม่เคยศึกษาวิชาปรัชญา แต่เราก็ต้องยอมรับด้วยว่ามีคนหนุ่มสาวจำนวนมากที่ยังไม่มีโอกาสได้ สร้างนิสัยวิพากษ์วิจารณ์ให้เกิดขึ้นในตัวเอง วิชาปรัชญาช่วยให้บุคคลเหล่านี้ (ซึ่งเติบโตมาใน สังคมที่ประกอบด้วยวัฒนธรรม ชนบทรรมนิยมประเพณี และความเชื่อต่างๆ ที่มีอยู่ก่อนการ เกิด และการเจริญเติบโตของเขา) เริ่มสร้างนิสัยของการวิพากษ์วิจารณ์ (โดยกระตุ้นให้ตั้งคำถาม เกี่ยวกับความจริง หรือคุณค่าของสิ่งต่างๆ เหล่านั้น) และให้รู้จักตีค่าสิ่งที่ศึกษาเล่าเรียนมา

คนมักจะพูดว่า วิชาปรัชญาทำให้ผู้ศึกษาหมดความเชื่อในชนบทรรมนิยมประเพณี ต่างๆ ไม่มีศรัทธาในสิ่งใดแม้แต่ศาสนา มีแต่ความสงสัย (Skepticism) หากเราเป็นคนช่าง สงเกต จะเห็นว่ามีคนหลายคนทั้งหมดศรัทธาในความเชื่อเก่าๆ ของตนโดยไม่ได้ศึกษาปรัชญา เลย เป็นการนอกประเด็น หากจะค้นหาสาเหตุที่ทำให้บุคคลเหล่านี้หมดความเชื่อในสิ่งที่เคย เชื่อถือมาก่อน ในที่นี้ต้องการจะชี้ให้เห็นแต่เพียงว่า สิ่งที่บุคคลเหล่านี้แสวงหาคือ ความจริงที่ไม่ ขัดกับประสบการณ์ของตน หากมีโอกาสได้ศึกษา ได้ศึกษาปรัชญาและพิจารณาความสงสัย และปัญหาต่างๆ ที่มีอยู่ในตัวเขาด้วยวิธีการทางปรัชญา ก็มีทางที่เขาจะมีความเชื่อ และค่านิยม ที่เหตุผลของเขาเองสนับสนุน ดังนั้น เราเห็นได้ว่าปรัชญาไม่ใช่เป็นวิชาที่มุ่งหมายสร้างคนให้ ทั้งหมดศรัทธาในทุกสิ่งทุกอย่าง แต่ช่วยให้ผู้ศึกษามีความเป็นเอกลักษณ์ของคนในทางปัญญา จิตใจวิพากษ์วิจารณ์ที่ปรัชญาสร้างให้เกิดเป็นนิสัยในตัวเรานั้น มีจุดหมายในทางสร้างสรรค์ ต้องการให้ได้คำตอบที่ถูกต้องและที่เป็นจริง เพราะว่าปัญญาของเราไม่พอใจแต่เพื่อการ วิพากษ์วิจารณ์ความเชื่อต่างๆ เท่านั้น แต่ต้องการมีความเชื่อที่ถูกต้องด้วย

นอกจากนั้น ปรัชญายังมีความมุ่งหมายที่จะฝึกฝนผู้ศึกษาให้มีวินัยในความคิด คือ ให้ คิดอย่างมีประเด็นและมีเหตุผล เหตุผลเป็นสิ่งที่ต้องสร้างให้เกิดขึ้น วิชาอื่น เช่น คณิตศาสตร์ หรือวิทยาศาสตร์ ก็มี ความมุ่งหมายเช่นนี้ แต่ปรัชญาต่างกับวิชาเหล่านี้ในข้อที่ปรัชญาช่วยให้ เรามีความคิดกระฉ่าง และเป็นประเด็นใน สิ่งที่มีอยู่ในตัวเรา และที่เรามักมีอคติอยู่แล้ว เมื่อเรา เรียนเกี่ยวกับเส้น หรือจุด หรือตัวเลข เรามักมีความกระฉ่างในสิ่งต่างๆ เหล่านั้นอยู่แล้ว หรือ หากไม่มีความกระฉ่างในความคิดทางคณิตศาสตร์ หรือวิทยาศาสตร์ เราก็อาจหาความกระฉ่าง ได้ด้วยการดูคำจำกัดความ หรือคำอธิบายต่างๆ ที่นักคณิตศาสตร์ หรือนักวิทยาศาสตร์ให้ไว้ แต่เมื่อเราศึกษาความคิดทางปรัชญา เช่น เสรีภาพ ความถูกต้องหรือความยุติธรรม เราต้องเข้าใจ ความคิดเหล่านี้อย่างชัดเจนด้วย ความพยายามของเราเอง เรามักไม่มีอคติต่อทฤษฎีทาง

คณิตศาสตร์ หรือวิทยาศาสตร์ แต่น้อยคนที่จะไม่มีข้อคิดเกี่ยวกับความคิดเรื่องความดีหรือ เสรีภาพ การที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะหัวข้อเหล่านี้เกี่ยวกับชีวิตประจำวันมากกว่าทฤษฎีทาง คณิตศาสตร์ หรือวิทยาศาสตร์

เราจะมีวินัยในความคิด และมีความกระฉ่งในความคิดต่างๆ ที่กล่าวมาได้ ก็ต่อเมื่อเรา ควบคุมอารมณ์ความรู้สึกไว้ได้ จิตของคนมีการศึกษาต่างจากผู้ที่ไม่มีการศึกษา คือจิตที่ได้รับการ อบรมจากการศึกษาจะมีความคิด มีเหตุผล มีอารมณ์ความรู้สึกน้อยที่สุด ไม่เชื่ออะไรง่ายๆ ตามอารมณ์ หรือปราศจากเหตุผล หรือตามที่ได้ยินได้ฟังมาโดยปราศจากการใช้เหตุผล วิเคราะห์ความเชื่อนั้น การศึกษาวิชาปรัชญาช่วยให้เรามีจิตใจวิพากษ์วิจารณ์ มีความสามารถ คิดแบบมีประเด็นและมีเหตุผล จะมีอะไรอีกหรือที่มีประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน และที่ การศึกษาจะให้แก่เราที่ดีกว่าคุณสมบัติทั้งสองนี้?

เรามีความต้องการวิชาปรัชญา หากเราต้องการจะอยู่ในโลกปัจจุบันแบบคนฉลาด ใน ปัจจุบันนอกจากจะมีวิทยาการใหม่จำนวนมากมายแล้ว วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร และหนังสือต่างๆ ยังนำความคิดใหม่ๆ มาสู่ตัวเรา จนบางครั้งเราคิดว่าเราควรรู้ทุกสิ่งทุกอย่าง เช่น เราควรรู้เรื่องเกี่ยวกับปากีสถานและอินเดีย เกี่ยวกับสภาพสังคมในสหรัฐอเมริกา เป็นต้น เราจะทำอย่างไรเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ เหล่านี้? ประมวลหนึ่งในเก้าของสิ่งเหล่านี้ไม่จำเป็นสำหรับ การดำรงชีวิตอยู่ในปัจจุบันแบบคนฉลาด แต่แม้ว่าเราจะเลือกส่วนที่ลึบ เราก็จะต้องสามารถ อธิบายความหมายของส่วนนั้นได้อย่างถูกต้อง วิชาปรัชญาช่วยให้เรา รู้จักคิด สามารถละทิ้งสิ่ง ที่ไม่สำคัญ และตีความหมายสิ่งที่สำคัญได้ เราจะเห็นได้ว่านักปรัชญายุคปัจจุบัน เช่น ไวท์เฮด และจอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ไม่ได้คงแก่เรียนมากกว่าคนในสมัยเดียวกัน แต่เรารู้สึกว่าทั้งสอง คนนี้มีจิตใจสมัยใหม่มาก มีความรู้กว้างขวาง อยู่ในโลกแบบคนฉลาด ทั้งนี้ก็เพราะทั้งไวท์เฮด และดิวอี้ มีจิตใจเป็นนักปรัชญา คือรู้จัก เลือก และ คิด

เหตุผลทั้งสองประการที่กล่าวมา ไม่ใช่เหตุผลสำคัญที่สุดว่าทำไมเราควรศึกษาวิชา ปรัชญา เหตุผลที่สำคัญที่สุดคือ ปรัชญาเป็นอาหารธรรมชาติของคนที่มีความหิวในการแสวงหา ความรู้ ผู้ที่ใช้ความคิดในการดำเนินชีวิตจะมีความหิวนี้อยู่น้อยมากก็น้อย เช่นอย่างน้อยที่สุดเราก็ อยากรู้ว่าเราคือใคร อยู่ในโลกนี้ในฐานะเช่นใด? ชีวิตที่ดีคือชีวิตแบบไหน? คนหลายคนเข้าหา ศาสนาเพื่อหาคำตอบของคำถามนี้ แต่ก็มีคนจำนวนมากที่เราเรียกว่า "นักปรัชญา" หรือ "ผู้รัก ความรู้" พยายามหาคำตอบด้วยวิธีการของเหตุผลและใช้ปรัชญาเป็นผู้นำชีวิต

1.11 ปรัชญา กับ ศาสนา

การศึกษาวิชาปรัชญานั้นมีความเกี่ยวข้องกับศาสตร์หลายศาสตร์ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ปรัชญานั้น ต้องการความจริงของทุกเรื่องเท่าที่สามารถเป็นไปได้ แม้แต่ในเรื่องเกี่ยวกับศาสนา ปรัชญาก็สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการหาความจริงเกี่ยวกับหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์ ต่างๆ ว่าเป็นจริงหรือเท็จ มีค่าควรแก่การเชื่อถือมากน้อยเพียงใด แต่กระนั้นปรัชญาก็ไม่ใช่

เครื่องตัดสินความถูกต้องของหลักการทางศาสนา เพียงแต่เป็นเครื่องส่งเสริมให้สามารถเข้าใจแนวคิดทางศาสนาได้มากขึ้น กว่าที่ไม่ผ่านกระบวนการตรวจสอบเลย บางครั้งก็เกิดความสับสนวุ่นวายระหว่างปรัชญา กับ ศาสนานั้น อะไรคือความจริงหรืออะไรคือความเท็จ หรือปรัชญา กับ ศาสนานั้นมีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

คำว่า ศาสนา มาจากภาษาบาลีว่า "สาสน" มีความหมายตามรูปศัพท์ว่า "คำสั่งสอน" ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า "Religion" ซึ่งมีศัพท์เดิมมาจากภาษาละตินว่า Religis คำนี้นักปราชญ์ทางภาษาศาสตร์ ได้สันนิษฐานว่ามาจากคำ 2 คำ คือ Relegere ซึ่งแปลว่า การปฏิบัติต่อ หรือ การเกี่ยวข้องด้วยความระมัดระวัง และ Religare ซึ่งแปลว่า ผูกพัน ฉะนั้น คำว่า Religion จึงมีความหมายตามรูปศัพท์ว่า การปฏิบัติต่อ การเกี่ยวข้อง แต่อย่างไรก็ตาม การจะพิจารณาความหมายตามรูปศัพท์เพียงอย่างเดียว อาจจะไม่สามารถครอบคลุมสารัตถะที่แท้จริงของศาสนาได้ จึงควรจะได้ศึกษาพิจารณาความหมายหรือคำจำกัดความตามเนื้อหาที่นักปราชญ์ทางศาสนาได้ให้ไว้ ซึ่งจะแตกต่างกันไป ทั้งนี้แล้วแต่ประเด็นที่ต้องการเน้นและสภาพแวดล้อม เช่น

Max Miller เน้นพุทธิปัญญา (Intellect) กล่าวว่า ศาสนา คือ ความสามารถหรือความสามารถทางจิตซึ่งไม่ขึ้นแก่ความรู้สึกทางประสาทสัมผัสหรือเหตุผล สามารถนำบุคคลให้เข้าถึงพระเจ้าภายใต้พระนามต่างๆ

Immanuel Kant เน้นศีลธรรม (Moral) กล่าวว่า ศาสนา คือ การยอมรับรู้ถึงหน้าที่ที่พึงปฏิบัติตามเทวโองการ

Allen Menses เน้นการบูชา (Worship) กล่าวว่า ศาสนา คือ การบูชาพลังที่สูงกว่า

Edward Scribner Ams เน้นสังคม (Society) กล่าวว่า ศาสนา คือ ความรู้สึกถึงคุณค่าทางสังคมอันสูงสุด

G.W. Stratton เน้นอุดมคติอันสูงส่ง (Supreme Ideal) กล่าวว่า ศาสนา คือ ความนิยมชมชอบถึงโลกและกลุ่มชนที่มองไม่เห็น

Adams Brown เน้นชีวิต (Life) กล่าวว่า ศาสนา หมายถึงชีวิตของบุคคลในส่วนที่สัมพันธ์กับท่านผู้เหนือมนุษย์ธรรมดาของเขา

หลวงวิจิตรวาทการ เน้นองค์ประกอบของศาสนา กล่าวว่า คำสอนที่จัดเป็นศาสนานั้น ต้องเป็นเรื่องที่ถือว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ มีคำสอนทางจรรยา มีศาสดา มีคณะบุคคลที่รักษาความศักดิ์สิทธิ์และคำสอนไว้ เช่น พระหรือนักบวช และมีการกวดขันเรื่องความจงรักภักดี

เสถียร พันธังสี เน้นลักษณะของศาสนา กล่าวว่า ลักษณะที่เรียกว่าศาสนาได้ มีหลักดังนี้คือ ต้องเป็นเรื่องความเชื่อถือได้โดยมีความศักดิ์สิทธิ์ มีคำสอนทางธรรมจรรยา มีศาสดา และมีผู้สืบต่อคำสอนที่เรียกว่าพระหรือนักบวช

ลูซีฟ ปุญญาภาพ เน้นลักษณะคำสอน กล่าวว่า คำสอนที่นับว่าเป็นศาสนานั้นว่าด้วยเรื่องต่างๆ คือ ความเชื่อในอำนาจที่มองเห็นไม่ได้ด้วยตาบางอย่าง เช่น อำนาจของธรรม หรือ อำนาจของพระเจ้า มีหลักศีลธรรม มีคำสอนว่าด้วยจุดมุ่งหมายสูงสุดแห่งชีวิต และมีพิธีกรรม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายของศาสนาไว้ว่า ศาสนา คือ ลัทธิความเชื่อถือของมนุษย์อันมีหลักแสดงกำเนิดและสิ้นสุดของโลก เป็นต้น อันเป็นไปในฝ่ายปรมาตม์ประการหนึ่ง แสดงหลักธรรมเกี่ยวกับบุญบาปอันเป็นไปในฝ่ายศีลธรรมประการหนึ่ง พร้อมทั้งลัทธิพิธีที่กระทำตามความเห็นหรือตามคำสั่งสอนในความเชื่อถือนั้นๆ

จากคำจำกัดความและทัศนะต่างๆ ที่กล่าวข้างต้น พอจะสรุปเป็นทัศนะอีกทัศนะหนึ่งได้ว่า "ศาสนา คือ คำสั่งสอนที่พระศาสดาได้ค้นพบหรือได้จากเทวโองการซึ่งมีลักษณะศักดิ์สิทธิ์เป็นที่พึงทึ่งใจ ได้ถูกนำมาเผยแพร่ให้มวลมนุษยชาติประพฤติปฏิบัติตาม และประกอบพิธีกรรม เพื่อประสพสันติสุขในระดับศีลธรรมจรรยา และสันติภาพอันนิรันดร อันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิต"

1.12 ความแตกต่างระหว่างปรัชญาและศาสนา

จากการพยายามทำความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา สามารถสรุปได้ถึงความแตกต่างกัน ดังนี้

1. ศาสนา มีคำตอบที่แน่นอนว่า หลักแห่งความรู้ และความจริงนั้นเป็นอย่างไร คำตอบที่เป็นหลักคำสอนของศาสนานั้นถือว่ามีความถูกต้องสมบูรณ์ ที่สุด ที่ไม่สามารถคัดค้านได้ ส่วนปรัชญา ไม่มีคำตอบที่แน่นอนเด็ดขาดว่า หลักแห่งความรู้ และความจริงนั้นเป็นอย่างไร มีเพียงการนำเสนอความน่าจะเป็นพร้อมทั้งอ้างเหตุผลสนับสนุนประกอบ พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้วิพากษ์วิจารณ์แนวความคิดนั้นๆ ได้

2. ศาสนาจะยกย่องผู้เสนอความคิดทางศาสนาว่าเป็นผู้ค้นพบหลักแห่งความรู้และความจริง และมีฐานะเป็นศาสดาที่ศาสนิกจะต้องเคารพ เทิดทูน ส่วนปรัชญา ไม่ยกย่องผู้เสนอความคิดทางปรัชญาว่าเป็นศาสดา แต่ยกย่องในฐานะผู้ริเริ่มแนวคิดใหม่ๆ ในการอธิบายหลักแห่งความรู้และความจริง

3. ศาสนา เห็นว่าวิธีเดียวที่จะเข้าถึงหลักแห่งความรู้ และความจริง นั้นคือ ความศรัทธาเนื้อหาของศาสนามีส่วนที่เข้าถึงด้วยเหตุผล และส่วนที่เป็นปาฏิหาริย์ คำสอนทางศาสนาบางส่วนไม่สามารถเข้าถึงได้ด้วยระบบเหตุผล นอกจากศรัทธา จะเห็นได้ว่าศาสนาทุกศาสนามีคำสอนเรื่องศรัทธาเป็นองค์ประกอบ ขณะผู้เสนอความคิดทางปรัชญาที่มีความเห็นต่างกันไปในเรื่องวิธีที่จะเข้าถึงหลักแห่งความรู้และความจริง โดยไม่เน้นที่ศรัทธาเป็นหลัก แต่เน้นที่ระบบเหตุผลเป็นสำคัญ

4. ศาสนา กำหนดให้มี พิธีกรรม วัตรปฏิบัติ ที่ผู้เชื่อในศาสนานั้นๆ จะต้องประพฤติปฏิบัติเหมือนกัน เพื่อให้เข้าถึงความจริงที่ศาสนาได้บรรลุถึง ส่วนปรัชญา ไม่มีข้อกำหนดเรื่องพิธีกรรม หรือวัตรปฏิบัติที่ตายตัวให้เข้าถึงความจริงนั้นๆ

5. ศาสนามีลักษณะคำสอนที่เป็นการบังคับหรือเชิญชวนให้ปฏิบัติตาม สำหรับผู้ที่เป็นศาสนิกแล้ว การปฏิเสธคำสอนของศาสนาหรือวิพากษ์วิจารณ์นับว่าเป็นความผิดบาป ขณะที่ปรัชญามองว่าการวิพากษ์วิจารณ์พร้อมด้วยการกล่าวอ้างเหตุผล เป็นความเจริญงอกงามของสติปัญญา พร้อมทั้งสนับสนุนให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์แนวคิดต่างๆ อย่างกว้างขวาง

ข้อแตกต่างระหว่างปรัชญากับศาสนา

ประเด็นแตกต่าง	ปรัชญา	ศาสนา
จุดหมาย	เข้าใจโลก มองเห็นภาพของโลกโดยรวม	ปกป้องคุณธรรมที่มีอยู่ในโลก
ปัญหา	ส่วนใหญ่เป็นเรื่องทฤษฎี	ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติ มุ่งให้คนเข้าใจในเรื่องชีวิต/ มุ่งทำให้คนมีความสุข
ทัศนคติ	ไม่เกี่ยวกับอารมณ์ ความรู้สึก	ทัศนคติทางจิตใจ
วิธีการ	ใช้เหตุผล/การสืบเสาะหา ไต่ถาม	ความเชื่อ ความศรัทธา
กิจกรรม	การคิดพิจารณาไตร่ตรอง	มีพิธีกรรม
ข้อสรุป	ค้นหาวิธีการแก้ปัญหาต่างๆ	ให้ความสำคัญกับหลักศาสนาและเน้นให้หลักการนั้นบรรลุผล
ผล	ขึ้นอยู่กับความคิดของบุคคล/ความเชื่อของสังคม	การแสดงออกทางศาสนา/การดำเนินชีวิตของคนในสังคม

1.13 ความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญากับศาสนา

แม้ว่าเราจะพบว่าแท้จริงแล้วปรัชญาและศาสนานั้นมีความแตกต่างกันแทบจะสิ้นเชิง แต่ปรัชญากับศาสนาก็มีความสัมพันธ์กัน บางครั้งปรัชญานำไปสู่ศาสนา ศาสนานำไปสู่ปรัชญา นั่นคือ ถ้าลองพิจารณาการเกิดขึ้นของศาสนา จะพบว่าศาสนาต่างๆ นั้นต้องการแสวงหาคำตอบที่ถูกต้องที่สุด และดีที่สุดสำหรับมนุษย์เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของผู้ปฏิบัติ เช่น การที่พระพุทธเจ้าทรงแสวงหาความจริงเพื่อความหลุดพ้น ก็ถือได้ว่าเป็นกระบวนการหนึ่งทางปรัชญา นั่นคือกระบวนการหาความจริง ในเบื้องต้นพระองค์ทรงทดลองด้วยกระบวนการหลายรูปแบบ ก็เป็นเช่นกับการพยายามหาวิธีการอธิบายหรือหาคำตอบทางปรัชญา เพียงแต่ว่าเมื่อพระพุทธองค์ทรงพบคำตอบแล้ว สิ่งที่พระองค์ค้นพบไม่นับเป็นปรัชญาอีกต่อไป เพราะการ

ค้นพบความจริงนั้น เป็นการสิ้นสุดอยู่ในตัวเอง ขณะที่การค้นหาคำตอบทางปรัชญานั้นยังไม่ถึงที่สิ้นสุด

นอกจากนี้แล้ว ศาสนาบางศาสนายังอาศัยแนวความคิดทางปรัชญาเป็นเครื่องอธิบายแนวคำสอนทางศาสนา เช่น คริสต์ศาสนาในยุคกลางที่พยายามอธิบายคำสอนทางศาสนาในรูปแบบของปรัชญา หรือพยายามใช้ปรัชญาอธิบายส่งเสริมให้เห็นว่าความจริงในทางศาสนานั้น เป็นสิ่งที่ถูกต้อง หรืออย่างศาสนาอิสลาม ที่สามารถใช้แนวความคิดเรื่องแบบของอริสโตเติลอธิบายถึงเกี่ยวกับพระเจ้าศาสนาให้เกิดความเข้าใจมากขึ้นได้

ในทางปรัชญา ถือว่าคำตอบทางศาสนาไม่ว่าจะเป็นเรื่องความจริงแท้ เป้าหมาย ความดี เป็นต้น เปรียบเสมือนหนึ่งความคิดของสำนักปรัชญาหนึ่งๆ เพราะยังไม่สามารถเป็นคำตอบสุดท้ายได้ และยังต้องการเหตุผลอธิบายอีกมากมาย และมีหลายเรื่องที่คำตอบทางศาสนาไม่สามารถให้คำตอบเป็นที่พอใจแก่ปรัชญาได้ แม้ว่าในทางศาสนาจะถือว่าสมบูรณ์แล้วก็ตาม ซึ่งบางครั้งจะพบว่ามีความขัดแย้งกันระหว่างปรัชญากับศาสนา

ในอีกแง่มุมหนึ่ง เราก็ศึกษาศาสนาในแง่มุมของปรัชญาเพื่อเป็นการสร้างความเจริญงอกงามแก่สติปัญญา

สำหรับปรัชญาตะวันออก โดยเฉพาะปรัชญาอินเดียนั้น ศาสนากับปรัชญาไม่สามารถแยกออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด เพราะนักปรัชญาตะวันออก พยายามศึกษาหาความจริงภายในบริบทของศาสนานั้นๆ เช่น พุทธปรัชญา ปรัชญาอุปนิษัท ปรัชญาไวเศษิกะ เป็นต้น ซึ่งเป็นความพยายามที่จะพิจารณาคำสอนของศาสนาในแง่มุมของปรัชญา

1.14 คุณค่าของปรัชญา

การศึกษาในวิชาปรัชญานั้น มีคุณค่า ดังต่อไปนี้

คุณค่าต่อชีวิตส่วนบุคคล ใช้เป็นหลักในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ตัดสิน ดี ชั่ว ถูกผิด แนวทางการดำเนินชีวิต

คุณค่าในทางพฤติกรรมต่อบุคคลอื่น ปรัชญาแต่ละคนเป็นไปตามแนวคิดและแนวทางการดำเนินชีวิตของแต่ละคน

คุณค่าทางการเมือง ปรัชญาก่อให้เกิดรูปแบบการปกครองมากมาย

คุณค่าทางเศรษฐกิจ แนวความคิดทางปรัชญาได้กำหนดแนวทางในการดำเนินเศรษฐกิจ

คุณค่าต่อชีวิตในทางสังคม ทำให้ทราบถึงกระบวนการความคิดของสังคม ตลอดจนปัญหาต่างๆ รวมถึงความสัมพันธ์ที่มีต่อกันของคนในสังคม

คุณค่าทางวัฒนธรรม เช่น ศิลปะ ดนตรี ความเชื่อทางศาสนา

คุณค่าต่อวงการการศึกษา ทำให้เข้าใจถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา

คุณค่าในด้านวิชาความรู้ เพราะปรัชญาถือเป็นต้นกำเนิดของศาสตร์ทั้งปวง